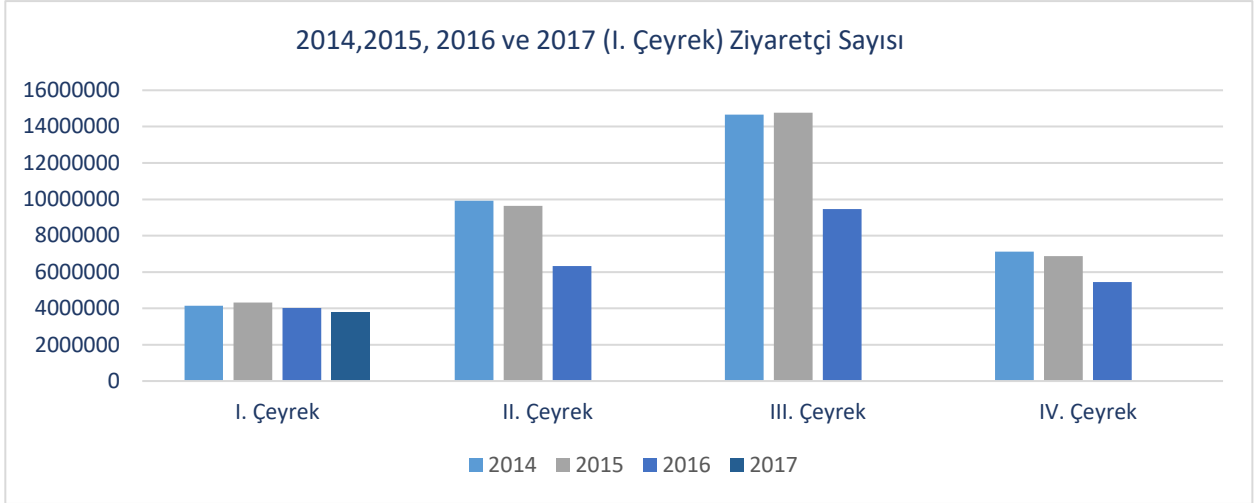
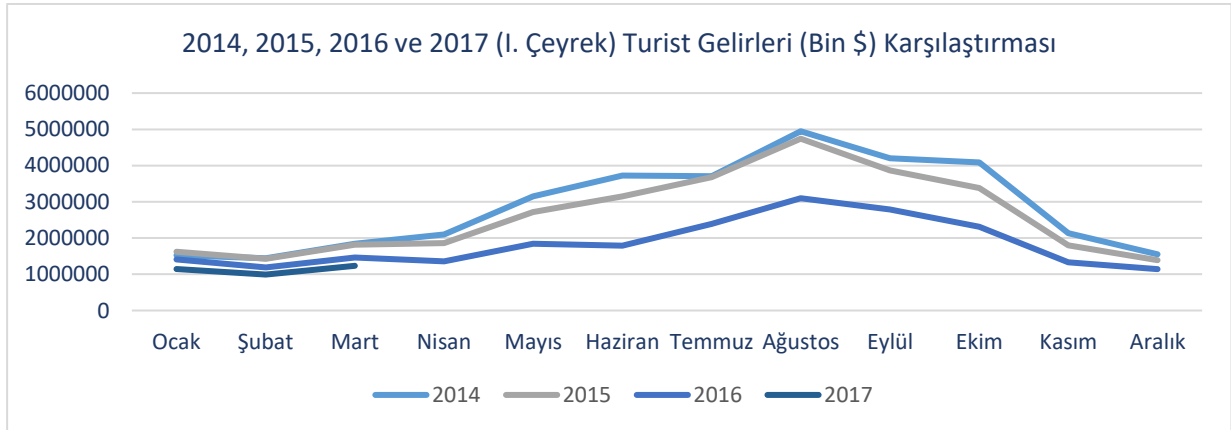

TURİZM SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE YÖNELİK ÖNERİLER¹

Ülkemiz ekonomi politikası içinde kayda değer pay sahibi olan turizm sektörü son 2,5 yıl içinde bir daralma eğilimine girmiştir. 2016 yılındaki hem güvenlik ile ilgili sorunlar hem de darbe girişimi, gerek ülkemizi ziyaret eden turist sayısındaki gerekse turizm gelirlerindeki düşüş sonucunda sektörü ciddi bir kriz ile karşı karşıya getirmiştir. Şu andaki verilerle bu krizin sektörü 2019 yılına kadar etkileyeceği görülmektedir.

Türkiye’de turizm sektörünün ihracat girdisinin %21,9’unu, toplam istihdamın %4,5’ini oluşturduğu ve dış ticaret açığının %49’unu karşıladığı düşünüldüğünde, turist sayısının ve turist başı ortalama gelirin azalması ile birlikte düşen turizm gelirleri, Türkiye’deki cari açığın GSYH’ya olan oranının da artmasına neden olmaktadır².

Turizm sektörü başta gıda, ulaştırma, enerji, tekstil ve inşaat olmak üzere 54 alt sektörü doğrudan etkilemektedir. Çarpan etkisi dikkate alındığında turizm sektöründe öngörülen kayıpların genel ekonomik durumu iki katı kadar etkileyeceği öngörülmektedir³. Turist sayısı 2014-2015 arasında bazı dalgalanmalar yaşasa da özellikle 2016 yılının ikinci çeyreğinde daha önceki yıllara kıyasla düşmeye başlamış ve keskin düşüşüne devam etmiştir. Bunun yanı sıra, diğer ülkelere kıyasla halihazırda düşük seyreden turist başı ortalama gelirin 2014 yılında 775 dolar iken 2016 yılında 633 dolara kadar düşmesi turizm gelirlerinde de azımsanmayacak bir daralmaya neden olmuştur⁴. Alternatif turizm kollarından kongre turizmi, kültür

1 Değerlendirmelerde UNWTO, TÜİK, Denizbank, TSKB verilerinden yararlanılmıştır.

2 Turizm 2016 Türkiye’ye Bakış, 2016, İstanbul Vision Tourism.

3 Turizm Sektörünün Yapısı, Büyüklüğü ve Ekonomiye Katkısı, 2014, AKTOB.

4 Turizm İstatistikleri, 2014 ve 2016, TÜİK.

turizmi, termal turizmi ve spor turizmi de bu düşüşlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. 2015 yılına kıyasla 2016 yılında turist sayısında %30 düşüş ve gelirlerdeki düşme sonucunda daralmanın ekonomik büyüklüğü %50'lere varmıştır. Rusya pazarı olumlu bir gelişme göstermesine rağmen toplam verilerde 2015 yılındaki seviyeye ulaşılması zaman alacaktır. 2017 yılının ilk yarısında ise turist başı ortalama gelir 604 dolara düşmüştür. Bu sorunun aşılabilmesi için kamunun devreye sokacağı bir acil eylem planına ihtiyaç vardır. Ne yazık ki, son bir senedir daha önceki yıllara göre azalan turist sayısı ve 2014 yılından bu yana düşen turist başı ortalama gelir ile ekonomik beklentilerin karşılanması oldukça zor görünmektedir. 2016 yılsonunda turizm gelirlerinde yaşanan düşüş turist sayısındaki daralmadan daha fazla olmuştur. Bunun sebebi de turist sayısı ile birlikte turist başı ortalama gelirden meydana gelen düşüştür.

Sektörün sürdürülebilirliği açısından turist sayısındaki artış yanı sıra turist başına gelirin de artırılmasına ihtiyaç vardır. 2015 yılında gerek turist sayısı gerek turizm gelirleri itibarıyla ilk on ülke arasında yer alan ülkemiz 2016 yılında diğer ülkelerle kıyaslamalarda daha gerilerde yer almıştır. Bu olumsuz gidişat etkisini 2017 turizm sezonuna yönelik rezervasyonlardaki düşüşle de sürdürmüştür.

Yıl içinde oluşan algı bir sonraki yılın turizm potansiyeli açısından hayati önemdedir. Özellikle yaşanan son gelişmeler perspektifinde, önümüzdeki yıl sektör açısından bir toparlanma yaşanabilmesini teminen algının iyileştirilmesine ve sektörün tüm bileşenleriyle ve gerekli iyileştirmelerle hazırlıklı olmasına ihtiyaç vardır. Bu yönde tedbirlerin kamu-özel sektör işbirliği ile en etkili şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir. Bu çerçevede yatırımların yenilenmesi; turizm trendleri dikkate alınarak yeni yatırımlara devam edilmesi; sektörün tüm aktörlerinin tamamlayıcı uygulamalarla topyekün hareket etmesi önemlidir.

Genelde ülkemizde kriz dönemlerinde turist sayısında düşüş yaşansa da yatırımlar devam etmiştir. 2016 yılında sadece 30 işletme yenileme teşviği kullanmıştır. Antalya, Muğla ve İzmir başta olmak üzere yıpranma sürecine giren birçok tesis olduğundan bu sayı yeterli değildir⁵.

Kararlı, bütüncül ve stratejik bir planlamanın kısa, orta ve uzun vadeli olarak hayata geçirilmesinin sektörün yanı sıra Türkiye ekonomisinin en az hasarla bu dönemi geçirmesi açısından kritik önemde olduğu değerlendirilmektedir. Turizm sektörü kamu desteğine ve planlamasına salt içinde bulunduğumuz bu zor dönemde değil, sektörün sürdürülebilirliğinin ve rekabetçiliğinin artırılması için sürekli olarak ihtiyaç duymaktadır. Övündüğümüz, göğsümüzü kabartan, teknoloji çağının gereksinimlerine uygun, modern turizm tesislerimiz, birkaç yıl içinde rakibimiz ülkelerdeki tesislere kıyasla eskiyerek, kaliteleri düşecektir. Rekabet ettiğimiz İspanya, Yunanistan, Portekiz ve Mısır gibi ülkelere karşı turizm sektörünün güçlenmesi ve sektörün içinde bulunduğu krizin domino etkisi yaratarak tedarik zinciri içindeki tüm sektörlerle genişlememesi ve kronik bir noktaya gelmemesi için gerek sektöre cansuyu niteliğinde kısa dönemli gerek yapısal sorunlara yönelik süreklilik ihtiyacı taşıyan önerilerimiz aşağıda sunulmaktadır. Bu önerilerin, turizm bölgelerinin kendine has özellikleri ve gereklilikleri dışında coğrafi bölge ayırt edilmeksizin ülke çapında uygulanması kritik önem taşımaktadır. Öte yandan bu tedbirlerin ivedilikle hayata geçirilmesi, Türkiye'deki turizm sektörünü bekleyen en büyük tehdit olan işletmelerin (oteller, restoranlar, havalimanları, limanlar vb.) kendisini yenileyecek gücü kaybetmesi riskinin bertaraf edilmesi açısından da elzem görülmektedir.

Kısa Vadeli Öneriler

1. Algının İyileştirilmesi:

- Tanıtım bütçesinin kısa, orta ve uzun vadeli kazanımlar için öncelikli hedef pazarlara etkin şekilde paylaştırılması, iletişim yatırım tutarının rakip ülkelerin yaptıkları harcamalardaki artışlar göz önüne alınarak yükseltilmesi, özellikle 2018 yılında tanıtım bütçesinin -web tabanlı ölçümlenebilir enstrümanlar da dahil edilerek- hayata geçirilmesi, kamu-özel tüm paydaşların stratejik bir tanıtım modelini uygulamaya geçirmesi; bu amaca hizmet etmek üzere büyük verinin etkin kullanımı ile ilgili bir model çalışması,

⁵ Yatırım Teşvik Raporu, 2017, TUROB.

2. Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması:

- Turizm sektöründe konaklama işletmeleri ve restoranlarda, tüm yiyecek ve içecek hizmetlerinden alınan KDV oranının aynı oranda %8 olarak uygulanması,
- Sektör için olumsuz geçen 2016 yılı İrtifak Hakkı, Hasılat payı ve Ecrimisil bedellerinin 2017 yılı içerisinde tahsilat ve tahakkuklarına muafiyet getirilmesi,
- SGK ve Muhtasar ödemelerinin, Kurumlar Vergisinin ve 2017 yılı İrtifak hakkı, Hasılat payı, Ecrimisil ve emlak vergisi bedellerinin 31.12.2018 tarihine kadar faizsiz olarak ertelenmesi, ödemelerin takip eden yıldan itibaren yapılandırılması,
- Mevsimselliğin ve sezonluk çalışma koşullarının istihdam üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiyi sonlandırmak ve kalifiye çalışan istihdam ederek sürekliliği sağlamak amacıyla yazlık tesislerde Kasım-Mart döneminde, kışlık tesislerde Nisan-Kasım döneminde SGK prim muafiyeti sağlanması,
- Vergi ve istihdam mevzuatına yönelik teşviklerin ve muafiyetlerin havalimanları ve limanlar da dahil olacak şekilde düzenlenmesi,
- Mevcut borç stoku ve sermaye akışının normale dönmesinin sağlanması amacıyla;
  - o Kamu garantisıyla uzun vadeli işletme kredilerinin kullanılabilmesi,
  - o İşletme sermayesi güçlüğünde bulunan sektörün nitelikli konaklama tesislerini ayakta tutabilmek ve 2019 yılına kadar sürmesi beklenen krizi güçlü bir şekilde geçebilmek için, turizm belgeli tesislere ve marinalara likidite sorununu çözmeye yönelik kamu garantisıyla sermaye ve yenileme desteği/hibe verilmesi,
- Başta Antalya, İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın illeri üzere ülke genelinde yenileme/renovasyon yatırımlarının özendirilmesine yönelik teşviklerin geliştirilmesi,
- Döviz girdisi sağlaması itibarıyla alkollü içeceklerde ÖTV'nin iadesi mekanizmasının getirilmesi,
- Kongre turizmi segmentinde yaşanan ciddi daralmayı aşmak için 2019-2023 döneminde kongre harcamalarına belirli bir katılımcı sayısı baz alınarak KDV muafiyeti getirilmesi,
- Mevcut durumda verilen uçak yakıt desteğine benzer olarak ülkemizde düzenlenen uluslararası kongre başına destek uygulanması,
- Uçak ve kruvaziyer yakıt desteklerinin 2019 yılına uzatılması; uzak destinasyonlar (Japonya, Hindistan, Kore, Çin...) ve ana pazarlar (Rusya, Avrupa, İsrail, ...) için yakıt desteğinin artırılması,
- Hava taşımacılığında verilecek desteklerin Türkiye'de bölge ayrımı yapılmaksızın tüm havalimanlarına uygulanması,
- Tarifeli seferlerde kişi başı uygulanan teşviğin "charter"larda da aynı şekilde uygulanması,
- Turizm tahsisli arazilerin (yat limanları ve marinalar dahil olmak üzere) renovasyon kredibilitelerini mümkün kılmak için tahsis sürelerinin başvuru tarihinden itibaren yeniden kırkdokuz yıla kadar uzatılması,
- Varlık Fonu'na devredilen turizm tahsisli arazilerin yeniden Hazine'ye devredilmesi,
- 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nda enerji destekleriyle ilgili olarak, elektrik, su, atık su ve katı atık bedellerinin en düşük tarifelerden uygulanmasının sağlanması,

Süreklilik Arzeden Öneriler:

1. Algının iyileştirilmesi:

- Türkiye algısının yurtdışında yükseltilmesine yönelik olarak, hedef ülkelerdeki kamuoylarının kültür ve algısına göre özel olarak tasarlanmış iletişim ve lobi faaliyetlerinin bu alanda uluslararası yetkinliği haiz ajanslarla işbirliği yoluyla gerçekleştirilmesi,
- Türkiye'nin marka elçiliğinin kamuoyuna örnek niteliği haiz sporcular, sinema oyuncularını tarafından yapılması; Sinema sektörünün algının iyileştirilmesi için kullanılması,
- Giderek Avrupa ülkelerinde daha ön plana çıkmakta olan ileri yaş turizminde Türkiye'nin bir destinasyon olarak tanımlanması için gerekli yasal, idari, mali ve kurumsal düzenlemelerin

yapılması; uygulamada yurt dışı kurumsal müşterilerin önceliklendirilerek çalışmaların yürütülmesi,

2. Sektörün Rekabet Gücünün Artırılması:

- Turizmde satışların büyük bölümü yabancı vatandaşlara yapıldığından, gelirlerin yurt içinde teslimatı yapılmış ihracat sayılması, zaten ihracatçı sayılan turizm sektörünün mal ihracatı yapan sektörlerle eş mütalaa edilmesi,
- Turizm sektörünün sürdürülebilirliği için Turizm Sektörü Ana Planının, sektörün tüm unsurlarını (konaklama, tur operatörleri, lojistik, tanıtım/pazarlama, turizm çeşitliliği, nitelikli işgücü, gibi), destek mekanizmalarını ve uygulama araçlarını kapsayacak şekilde kamu-özel sektör işbirliğinde revize edilmesi; reform programının parçası olarak ve değişen şartlara hazırlıklı olunmasını teminen Plan'ın periyodik olarak gözden geçirilmesi,
- Nitelikli servis dolayısıyla ilave katma değer yaratmak amacıyla tüm yörelerde otellerin Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde kış aylarında sertifika veren kurumlar haline getirilmesi, eğitime verilen desteklerden faydalanılması,
- Küreselleşmenin getirdiği eğilimler, yenilikler, çeşitlenen talepler, bireysellik ve bölgeselliğin turizmde ön plana çıkması ve sektörel analizler göz önüne alındığında Türkiye'nin turizm sektöründe küresel rekabetçiliğinin artırılmasına kayda değer katkı sağlayacak sağlık, kongre ve fuar, spor, kültür ve inanç, kruvaziyer, gastronomi ve eko-turizm gibi çeşitlendirilmiş turizm türlerinin ortaya konması ve, özel programlarla desteklenmesi,
- Sektöre ilişkin stratejilerin derinliğinin artırılması ve diğer sektörlerle ilişkin atılacak adımlara uyumunun güçlendirilmesi için Kültür ve Turizm Bakanı'nın Ekonomi Koordinasyon Kurulu'nun ve Yüksek Planlama Kurulu'nun üyesi olarak tanımlanması; Sektördeki ilgili kurumlar arasındaki iletişimi ve koordinasyonu etkili bir şekilde sağlamak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı başkanlığında bir koordinasyon mekanizması kurulması,
- "Tanıtım Bütçesi"ne yönelik hazırlıklarda öneriler geliştirmek; tanıtım ve pazarlama stratejileri oluşturmak; turizmle ilgili veriyi ve envanteri sağlıklı bir şekilde toplamak ve saklamak; sürdürülebilir bir turizm ve mevsimsellik ve bölgesellik sorunlarına çözüm önerileri geliştirmek; turizm potansiyeli olan yeni alanlara ve türlere yönelik tavsiyelerde bulunmak hedefleriyle iş dünyasını ve kamuyu bir araya getiren bir mekanizmanın kurulması.